

Hanzíková, Ludmila

Názvy kalhot v češtině z hlediska principů sémantické motivace

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. A, Řada jazykovědná. 1988, vol. 37, iss. A36, pp. [95]-101

ISBN 80-210-0079-1

ISSN 0231-7567

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/101622>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

LUDMILA HANZÍKOVÁ

NÁZVY KALHOT V ČEŠTINĚ Z HLEDISKA PRINCIPŮ SÉMANTICKÉ MOTIVACE

1. Pro oděvní součást sestávající ze dvou nohavic libovolné délky a sloužící k ochraně nohou má současná spisovná čeština termín *kalhoty*, doložený již od 14. století v podobách *kali(h)oty*, *galioty* (Gb). Tento název, jehož předlohou je nejspíše italské **caligotte* (< střlat. *caliga*), „vysoká vojenská obuv, vybíhající v teplé, přiléhavé kamaše“ (srov. Battisti—Alessio s. v. *caliga*), ve středověku úspěšně konkuroval domácímu *nohavice*. Na Moravě se místo *kalhoty* často užívá nářečního *gatě*.

2. Zajímáme-li se o názvy kalhot v češtině od nejstarších literárních dokladů po současnost, zjistíme, že je jich nejméně čtyřicet. Řada z nich zanikla během staletí spolu s reálií. Tak tomu bylo například u stě. *škabryně*, „mužské kalhoty z chlupaté látky“, jejichž název má snad základ ve střlat. *scaber*, „škrablavý, kosmatý“ (tak již Matzenauer 1870 s. v.). Už od 16. století neuvžíváme slova *sedění* s významem „krátké mužské kalhoty“, jež se nosily v době Veleslavínově. Tento domácí výraz (prim. eufemismus pro zadek — část těla, zaznamenaný Veleslavínem) konkuroval poněkud zkomolenému *ksás* tv., „přejatému z německého *Gesäß*, „zadnice“ (srov. Machek 1968, 302). V obou případech se název části těla přenesl na oděv, který ji chrání.

3. Některé názvy kalhot však zůstaly v češtině od nejstarších dob dodnes. Jsou to například *nohavice*, úzké, přiléhavé kalhoty, ušité obvykle z teplejší látky, jež patří k mužskému lidovému kroji. Podobně jako původní kalhoty také nohavice byly zřejmě dvě samostatné trubky (tedy vlastně obuv nohou), přivazované k tříslům a doplněné křatičkou zástěrkou, upevněnou k opasku podobným způsobem, jakého dodnes užívají američtí Indiáni nebo některé etnické skupiny v Mongolsku a v Persii. Na našem území jsou oddělené nohavice doloženy ještě v 16. století na obraze sv. Křištofa v kostele sv. Jiří na Hradě.

2.1 Z nejstaršího literárního dokladu v Dalimilově kronice se o vzhledu této oděvní součásti nedovíme nic bližšího: „všichni (tatarští špehové) v nohawiczech chodiechu“. Podobně je tomu také v Životech sv. Otcův: „jediné pláště na sobě majíce (Ismaelitě) a nohawicze široké“ (LASS)¹.

¹ LASS: Lexikální archiv Staročeského slovníku, ÚJČ ČSAV v Praze.

3.2 Staročeský slovník zaznamenává jednak sg. formu *nohavicě* s významy ,kamaše, tj. součást oděvu pokrývající celou nohu od nártu až ke kolenu nebo k bedrům; punčocha, ponožka, pokrývající zároveň celé chodidlo', jednak pl. *nohavicě* ,kalhoty'. Další literární doklady svědčí o tom, že středověké nohavice mohly mít i tzv. příkopytie, pokrývající celé chodidlo jako ponožka nebo bota: „má (Žid) jednu na sobě šerú sukni mieti... a dvě šeré nohawicze bez příkopytie“ (LASS). Také Veleslavín (Sylva) uvádí č.st.pl. *nohavice* i s významem ,punčochy', dochovaným ještě v mor. *nohavky*, sln. *nohavice*, luž. *nohaŕce*.

3.3 Z etymologického hlediska je slovo *nohavice* průhledné. Jde o derivát od *noha* (psl. **noga*) + *-avice*, asi analogicky k *rukavice* (v. Machek 1957 a 1968 s. v.). Oděv je tedy pojmenován podle části těla, kterou zahaluje (srov. *ksás, seděňi*).

4. O stejném způsobu sémantické motivace je možno uvažovat také v případě nářečního *gatě*. Forma *gatě* s počátečním *g-*, přejatá asi z maďarského *gatyá* i. sg. ,spodní kalhota' (podle MNTESz dolož. od r. 1530 jako přejetí ze sch. *gaća* tv.), vytlačila z úzu české starší *hace*, široké plátěné kalhoty', jež bylo pokračováním stč. *hacě* tv.

4.1 Společným východiskem všech uvedených podob je psl. f. sg. **gatja*, pl. **gatje* ,oděv nohou, nošený pravděpodobně přímo na holém těle'. Pro předpokládaný primární význam ,spodní kalhoty' částečně mluví některé slovanské doklady: str. *gašča* (Srez.), sln. st. *gače* pl. (Plet.), b. dial. *gašti* (Gerov) — vše ,spodní kalhoty'. Dalším důvodem pro naši domněnku je skutečnost, že v některých jazycích má **gatja*, **gatje* také význam ,genitálie', případně ,bedra; stehna': r. dial. *gāci*, ,stehna; ledví', sg. *gač*, ,stehno; pásek u kalhot', *gača*, ,holeň' (Dal'), sln. st. *gača*, pl. *gače*, ,šourek u zvířat; játra' (Plet.), stp. *gacica* ,ledví' (SStp).

Sémantický vývoj psl. **gatja*, **gatje* jistě postupoval od ,část těla' k ,oděv tuto část těla chránící', a nikoli obráceně. Analogicky byla utvořena jména typu *oplecko* ,krátká ženská košilka' z *ob plece* (psl. **plete*), ,kolem plecí', *stanka* ,živůtek u lidového kroje' od *stan* (psl. **stanъ*), trup — část lid. těla', *rukavice* od *ruka* apod.

4.11 Není ojedinělý názor, že psl. **gatje* (< ie. **ghabtjā*) by mohlo souviset s ie. názvy pro genitálie a okolní části těla, jako je stind. *gabhās*, ,vulva', sthn. *quiti* tv., arm. *gavak*, , zadek zvířete' aj. K úvaze jej předložili Pogodin 1903, 228n, Berneker s.v., Skok 1, 342 aj. Přes sémantickou pravděpodobnost a řadu motivačních analogií u jmen pro jiné součásti oděvu činí uvedený výklad potíže fonologické i formální.

4.2 Zřejmě z tohoto důvodu hledala etymologie jiné způsoby sémantické motivace slovanského *gatje*. Bulič (IzvORJS 1, 2, 431) nadhazuje možnost spojit toto slovo s ie. **gʷā-*, ,jít'. Stejně východisko předpokládá pro *gatě* i *hať* (psl. **gatъ*), ,haťová cesta' také Machek 1968 s.v., máje **gatje* za substantivované adjektivum z původního spojení **gātjē oded'ē*, ,chodící kusy oděvu'. Trubacev (SM 6, 106n) považuje **gatji* za derivát předpokládaného psl. **gati*, ,jítí' (< ie. **gʷā-*), jež bylo vytlačeno supletivní dvojicí **jɔdō*, **iti*.

4.21 Velkou pozornost možnému výkladu z **gʷā-* věnuje Nieminen v ScSl 3, 224n. Podobně jako Machek spojuje psl. **gatъ*, ,haťová cesta' s **gatje*, pro něž ovšem předpokládá původní *i*-kmenovou podobu **gatъ* s předpokládaným primárním významem ,cesta pro nohu, tj. nohavice'. Svou hypotézu vtípně dokládá motivačně analogickým finským *pääntie*, ,cesta pro hlavu, tj. výstřih'.

Nieminenova teorie je poněkud oslabena fonologickou vykonstruovaností a operováním s psl. **gatъ*, 'hat', jež samo nemá zcela spolehlivou etymologii.

4.3 Neuspokojivý je také další možný výklad psl. **gatĵe*, vycházející z předpokládaného původního významu 'pokrývka; ochranný obal'. *Gatĵe* se chápe jako deverbativum od **gatiti*, 'pokrývat obecně'; srov. Brückner 131, uváděje souvislost s bot. *gatika*, 'blána na lodyze rostliny; klobouk houby'. Psl. **gatiti* je však doloženo jen ve speciálním významu 'obkládat něco mechem, slámou apod.; dělat hatě'. Kriticky se k Brücknerovi vyslovil již Slawski s.v. *gacie*.
5. Vidíme, že není snadné správně etymologicky určit české *gatě* (psl. **gatĵe*), jež spolu s *čechel* (psl. **čechъlъ*), starobylé roucho; rubáš', *sukně*, (psl. **suknja*), *roucho* (psl. **rucho*) aj. představují nejstarší oděvní součásti slovanských národů. Chybí nám archeologické doklady, jež by nám poskytly znalost reálie, nemáme přirozeně ani jazykové záznamy z nejstarších dob. Znalosti věcí nám do jisté míry umožní srovnání s archeologickými nálezy v jiných částech Evropy. Při etymologické analýze slov určitého věcného okruhu se snažíme odhalit a aplikovat obecné principy sémantické motivace. V lidském myšlení totiž existují určitě univerzálie. Předpokládáme tedy, že jestliže určité množství jazykových lexikálních znaků má sémantickou motivaci A > B, mohou mít tuto motivaci také další znaky sémanticky identické nebo blízké.

5.1 Ukažme si to na několika dalších jménech kalhot. Většina dosud vzpomnutých názvů — *sedění*, *ksás*, *nohavice*, *gatě* — souvisela, buď zcela bezpečně, nebo s velkou dávkou pravděpodobnosti, s pojmenováním části těla.

5.11 Domníváme se, že by sem mohlo patřit také vmor. *lutý*, 'široké plátěné kalhoty; staré, obnošené gatě' (Bartoš 1886), slez. *pluty* (ústně Balhar) s počátečním *p-* asi vlivem *plundry* (v. níže). Machec 1968 má za nejasné. Zdá se, že odvolal svůj výklad z **lutati*, 'toulat se apod.' (dol. v jsl. jaz.), navržený ve svém slovníku z r. 1957. Nabízí se tu však také možné spojení jména kalhot se slk. dial. *lutý*, *lutě*, 'citlivé, háklivé místo na těle' (SSN)². Sekundární význam 'kalhoty' je doložen až na Moravě.

5.12 K uvedeným jménům motivačně patří také jmor. expresivní a etymologicky průhledné *mezirůtky*, 'ženské kalhotky' (Svěrák 1966, 130), dále *bričky*, 'jezdecké kalhoty do vysokých bot', známé ze sportovního slangu (PS, Syn). Ve slovenských nářečích existují podoby *bričesy*, *pričesy* (vslk.), *bričeske* (Lučenec), *briče* (N. Zámky) apod. — vše SSN.

Jde o přejetí angl. *breeches* tv., plurálové formy od *breech* zast. 'hýždě; zadek'. Toto slovo nemá zcela jistou etymologii (Klein s.v.). Jeho stangl. podoba *brěc*, 'kalhoty' se spolu se střlat. *bracae*, rom. *braca*, stír. *brāca*, 'kalhoty', sthn. *bruoh*, 'spodky' vykládá ze jmen pro 'kostrč, zadek'.

6. Další skupinu pojmenování kalhot z hlediska principů sémantické motivace představují deverbativa, napovídající často něco o střihu oděvu, případně o typické vlastnosti použitého materiálu. Ze slovotvorného pohledu jde buď přímo o deriváty ze sloves, např. mor. *plky* msl. *drle*, nebo ze slovesných adjektiv, jako je tomu u *třaslavice*, *přiléhavice* aj.

6.1 *Třaslavice* (Bartoš 1906, SSJC), *střaslavice* (Kolaja), slk. dial. *traslavice* (SSN) jsou široké plátěné kalhoty, dříve s otřepenými okraji nohavic. Vzhledem k tomu, že kalhoty při chůzi plandají, je východiskem pojmenování jistě slovesné adjektivum *třaslavý*, 'plandavý, třepotavý'.

² SSN: kartotéka Slovníku slovenských nářečí, JÚLŠ v Bratislavě.

6.2 Stejnému typu kalhot se na moravsko-slovenském pomezí říká *drle*, *drlavice* (Bartoš 1906, Kálal). Snad bychom toto slovo mohli chápat jako derivát slk. dial. *drlit* sa ‚natřásat se‘, jehož se užívá například o ženách, navlečených do několika krojových sukní. Pro uvedenou hypotézu mluví synonymum *třaslavice*, podle něhož bylo k *drle* analogicky utvořeno *drlavice*.

6.3 Pro široké kalhoty zaznamenávají nářeční slovníky ještě jeden název. Jsou to mor. *plky*, mistřícké *plte* (Malina), určické *blgé* (KopUrč), han. *blgavice* (Kolaja).

Valašské *pltě* mají spíše význam ‚spodní kalhotky ženské nebo dětské‘ (Hanz.). Také slovenská nářečí znají *plky*, *plkoty* jako ‚ledabolé nanič nohavice‘: ‚Šag on ždi nosou len také plkoti‘ (SSN). Machek 1968 má všechny podoby za deverbativa od *blgati* ‚plandat‘. Jeho výklad se dobře hodí pro formy s *b-*. Podoby s počátečním *p-* by se, vzhledem k doloženému významu ‚spodní kalhotky‘, snad daly vyložit z expresivního slovesa *plkat*, *plkotat* sek. ‚pouštět větry‘. Machkova Studie o tvoření expr. názvů se však o uvedeném slově nezmiňuje.

6.4 V poslední době vešly do módy kalhoty s vloženými jinobarevnými klíny a rozparky. Představují pozměněnou a umírněnou podobu něčeho, co tu bylo před čtyřmi sty lety. Tehdejší *plu(n)dry* (Vel Nom 496, Winter 474), přejaté k nám s německou módní vlnou, měly své četné rozparky vyložené vycpávanou podšívkou, takže si vysloužily výstižné pojmenování ‚kalihoty pytlaté‘ nebo ‚nadívané nohavice‘ (Winter 312). Jen těžko si je představíme ve funkci spodního oděvu. Dokládají to však záznamy pražského archívu z roku 1584 i starší frenštátské *plundry* ‚spodky, podzuvaky‘ (Horečka). V širším významu ‚kalhoty širokého stříhu‘ existuje tento název v nářečích (Horečka, Machek 1968 s.v.). Bartoš 1906 znal také valašskou formu *fundry* tv., starší generace na Slovensku dokládá *plundre*, *pulidery*, *puligery* tv. (SSN).

Původ slova *plundry* prozrazují jč. *pludrhuzny*, *pludrhozny* ‚široké kalhoty‘ (Táborský). Jde o zkrácenou podobu německého *Pluderhose* tv., složeného z *pludern* ‚nadouvat se‘ a *Hose* ‚kalhoty‘. Souhláska *-n-* může být expresivní infix.

6.5 Německého původu jsou také dva další typy kalhot se širokými nohavicemi — *pumpky* a *rajtky*. *Pumpky*, sportovní kalhoty s podkasanými nohavicemi pod koleny, mají předlohu v něm. *Pumphosen* tv., jehož první část, *Pump* m. ‚nabírání rukáv‘, je deverbativum od *pumpen* ‚nabírat (látku)‘. Z německého *Reithosen* ‚jezdecké kalhoty‘ (s *reiten* ‚jezdit na koni‘ v první části) vzniklo stejným slovo tvorným procesem jako u *pumpky* a *plundry* české *rajtky* tv. (srov. HL s.v.).

6.6 Koncem 30. let přišly do módy *šponovky*. Název těchto dlouhých kalhot z pružného materiálu, dole opatřených podpínkou, vznikl zkrácením spojení *šponovací kalhoty*, jehož adjektivum je ze *šponovat* ‚napínat‘ původu německého (srov. *spannen* tv.).

6.7 Jen zřídka se v současné češtině užívá pro *šponovky* označení *přiléhavice* (PS, Syn), jejichž jméno vzniklo asi ze spojení *přiléhavé kalhoty* stejným slovo tvorným procesem jako *šponovky*.

6.8 Zcela regionální omezení má české nářeční *praskačky*, *praskavice*, *praštěnky* ‚krojové mužské kalhoty, sahající ke kolenům‘ (Mančal, ČL 9, 317, Bartoš 1906, Hruška). Souvislost se slovesem *prskat* je dána tím, že se kalhoty na svátky natíraly žlutou hlinkou. Při chůzi vydával materiál suchý, praskavý zvuk. O této motivaci pojmenování se již zmínil Machek 1968 s.v. *prskati*.

7. Překvapivé množství názvů kalhot v češtině souvisí se jménem použitého materiálu, případně barvou, vzorováním nebo kvalitou látky. Tento způsob sémantické motivace je příznačný také pro jiné oděvní součásti, např. sukně (*cajčka, cicovka, bumbaska, kalmučka, sukně*), kabáty (*tvidák, trenčkot, balonák, kožich...*) a boty (*střevíce, kordovanky, plátěnky, škorňe*) — podrobně v rkp. disert. práce L. Hanzíkové, Slovanský podíl na vývoji české oděvní terminologie. Názvy typu *kožich, škorňe, sukně* svědčí o tom, že jde o starobylý způsob tvoření oděvních termínů.

Je přirozené, že řada jmen zanikla spolu s používaným materiálem. Tak tomu bylo například u *nankinky*, kalhoty (nebo střevíce) z nankinu', bavlněné tkaniny, pojmenované podle místa výroby, čínského města *Nanking* (v. HL 329); *moldonky*, kalhoty z vlněné látky — moldonu — nesoucího jméno anglického města *Melton'* (HL 309).

7.1 V češtině dříve existovala řada jmen kalhot podle použitého materiálu: *jelenice, kozlovice*, kalhoty z kůže příslušných zvířat' (Maňcal, ČL 9, 317), *cáповice*, kalhoty z ovčí kůže s dlouhou srstí dovnitř' (t.), s primárním významem 'huňatá ovce' (PS). Velké oblibě se těší také *štruksáky, štruksky*, ušité z levné bavlny s typickými vyraženými proužky. Název materiálu — *štruks* — pochází z něm. *Struks* tv. angl. původu (srov. angl. *strucks*, 'vyražené proužky' ze *strike*, 'vyrážet' — HL 474).

7.2 V současné době se běžně nosí *maňšestráky* (*maňšestrovky, maňčestráky* apod.), jejichž látka se začala poprvé vyrábět v anglickém Manchesteru, dále *dyftýnky*, zhotovené z materiálu původu francouzského (srov. fr. *duvetin*, 'silný bavlněný materiál, vzhledově podobný jelenici') a *plátěnky*, dial. *plátěnice, plátáky* aj. (Bartoš 1886, Táborský, Hanz) s názvem zcela průhledným. Mladí lidé nosí s oblibou také *koženky a barchetky*, jejichž silný, teplý materiál se k nám dostal z dalekého Orientu, zřejmě z arabského *barrakān*, látka z velbloudí srsti' přes něm. *Barchent*, 'druh bavlněného materiálu' (srov. HL 93).

7.3 Jiná jména kalhot jsou motivována barvou látky. Běžně známé jsou *modráky*, 'pracovní kalhoty', regionálně omezené jsou *červenice* a *žlotice*. V obou případech jde o krojové hanácké kalhoty, ušité z kůže, z nichž první zaznamenal Klvaňa, ČL 3,256, druhé Kott Dod Brt.

7.31 V českých nářečích se žlutým selským kalhotům říkalo *brslenky* (SSJČ, Syn). Také v tomto případě je podle našeho mínění mohlo jít o pojmenování podle barvy, ale zprostředkovaně, přes barevnou podobu oděvní součásti se žlutozelenými květy brslenu. Je však třeba připustit ještě jinou motivaci: brslenu se dříve užívalo jako žlutého barviva např. při úpravě vlasů. Není vyloučeno, že se jím barvila také kůže na kalhoty.

7.32 U českého méně užívaného *porcelánky, porculánky* (Syn), 'parádní bílé kalhoty' jde jistě o srovnání s bílou barvou porcelánu.

8. Další skupina názvů kalhot poukazuje na typického uživatele oděvu. Patří sem poněkud zastaralé *husarky*, husarské kalhoty (Syn), obecně známé jsou *montěrky*, 'pracovní montérské kalhoty'.

8.1 Ke stejnému typu řadíme i č. dial. *pajtalóny*, 'dlouhé mužské kalhoty' (Malina), dnes již zastaralé sp. *pantalóny* tv., známé od Velké francouzské revoluce. Jde o přejetí fr. *pantalon*, 'panské kalhoty', jehož předlohou je známá postava italských veseloher (commedia dell'arte) *Pantalone*, představující Benátčana v dlouhých kalhotách. Jméno samo je od sv. Pantaleona, jednoho ze „14. sv. pomocníků“, uctívaného zvláště Benátčany (srov. HL 356). Tento

název kalhot se udržel v jihoslovanských jazycích: b. mak. *pantaloni*, sch. *pantalóne*, mužské kalhoty'.

8.2 Není vyloučeno, že také č. dial. *pajtáše*, staré, obnošené kalhoty' (Malina) jsou pojmenovány podle původního uživatele — *pajtáše*, tj. vandrovního, kamaráda na cestě', jež se k nám dostalo složitou cestou přes jihoslovanské jazyky, maďarštinu a slovenštinu (tam zachováno). Na Moravě došlo k posunu od ‚vandrák‘ k ‚taškář‘, ‚nařtěný panák‘ (Bartoš 1906), laš. ‚hastroš‘ (Machek 1968, 428), od něhož již není daleko k významu ‚staré, špatně padnoucí kalhoty‘.

8.3 Je třeba říci, že pro názvy kalhot není uvedený motivační typ dnes produktivní. Častěji se s ním setkáme ve věcném okruhu ‚kabáty‘, a sice u názvů přejatých. *Havelok* č. text. a lit. ‚dlouhý pánský kabát s pelerínou‘, laš. ‚kabát obecně‘ (Kellner), je přejetí z anglického *havelock*, pojmenovaného podle generála Havelocka (* 1857). *Montgomerák* ‚plášť vojenského střihu, ušitý z nepromokavého plátna‘ nese jméno britského maršála Montgomeryho, vrchního velitele anglických vojsk ve 2. světové válce. Dnes módní *špenzr* ‚rovně střižený krátký kabátek‘ zavedl do módy anglický básník lord Spencer.

9. Závěr: Zjistili jsme, že u českých názvů kalhot je možno rozlišit několik motivačních typů. Tato skutečnost může etymologovi někdy pomoci při analýze některých méně známých slov, většinou dialektismů, typu *lutý, drle, brslenky, pajtáše* apod.

Z frekvenčního hlediska na sebe upozorňují:

a) Názvy kalhot podle použitého materiálu: *manšestráky, dyftýnky* aj.

b) Jména kalhot související se zahalenou částí těla: *nohavice, gatě, sedění, bričky* apod.

c) Deverbativa: *třaslavice, praštěnky, drle*.

Uvedené poznatky korespondují s celkovou situací v české oděvní terminologii. Ze zkoumaných 550 slov patří 15,8 % k motivačnímu typu *a*. 5 % jmen představuje typ *b* a 12,4 % oděvních terminů zastupuje motivační typ *c*.

Podrobnější informaci poskytuje rkp. disert. práce L. Hanzíkové Slovanický podíl na vývoji české oděvní terminologie (HL).

SEZNAM LITERATURY

BARTOŠ, F.: Dialektologie moravská 1—2. Brno 1886 a 1895.

BARTOŠ, F.: Dialektický slovník moravský. Praha 1906.

BATTISTI, C.—ALESSIO, G.: Dizionario etimologico italiano 1—3. Firenze 1950—1957.

BERNEKER, E.: Slavisches etymologisches Wörterbuch. Heidelberg 1908—1913.

BRÜCKNER, A.: Słownik etymologiczny języka polskiego. Warszawa 1957.

Český lid. Praha 1892 n. (ČL).

Český slovník věcný a synonymický, 2. Praha 1974 (Syn).

DAL, V.: Tolkovyj slovar' živogo velikorusskogo jazyka 1—4 (3. opravené a redig. vydání red. I. A. Baudoin de Courtenay). S. Peterburg 1903—1909.

Etimologičeskij slovar' slavjanskich jazykov. Praslavjanskij leksičeskij fond. Moskva 1974 n. Red. O. N. Trubačev.

GEROV, N.: Rečnik na bálgarski ezik 1—6. Plovdiv 1895—1908.

HANZÍKOVÁ, L.: Doklady z úzu v okolí Gottwaldova (Hanz).

HOLUB, J.—LYER, St.: Štručný etymologický slovník jazyka českého se zvláštním zřetelem ke slovům kulturním a cizím. Praha 1967 (HL).

- HOREČKA, F.: Nářečí na Frenštátsku. Frenštát pod Radhoštěm 1941.
- HRUŠKA, J. F.: Dialektický slovník chodský. Praha 1907.
- Izvestija otdělenija russkogo jazyka i slovesnosti Imperatorskoj Akademii nauk. S. Peterburg 1852 n.
- JUNGMANN, J.: Slovník česko-německý 1—5. Praha 1835—1839.
- KELLNER, A.: Východolaská nářečí 1—2. Praha 1946—1949.
- KLEIN, E.: A Comprehensive Etymological Dictionary of the English Language 1—2. Amsterdam—London—New York 1966—1967.
- KOLAJA, M.: Nářečí na Kyjovsku a Zdánsku. Kyjov 1934.
- KOPEČNÝ, F.: Nářečí Určic a okolí. Praha 1957.
- KOTT, F. Š.: Dodatky k Bartošovu Dialektickému slovníku moravskému. Praha 1910.
- A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára 1—3. Budapest 1967—1976.
- MACHEK, V.: Etymologický slovník jazyka českého a slovenského. Praha 1957.
- MACHEK, V.: Etymologický slovník jazyka českého. Praha 1968.
- MALINA, I.: Slovník nářečí mistřického. Praha 1946.
- MATZENAUER, A.: Cizí slova ve slovanských řečech. Brno 1870.
- MLADENOV, S.: Etimologičeski i pravopisen rečnik na bǎlgarskija knižoven ezik. Sofia 1941.
- PLETERŠNIK, N.: Slovensko-nemeški slovar 1—2. Ljubljana 1894—1895.
- Příruční slovník jazyka českého 1—8. Praha 1937—1957.
- Scando-slavica. Copenhagen 1954 n.
- SKOK, F.: Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika 1—4. Zagreb 1971—1974.
- SŁAWSKI, F.: Słownik etymologiczny języka polskiego. Kraków 1952 n.
- Slovník spisovného jazyka českého 1—4. Praha 1960—1971.
- Słownik staropolski. Warszawa 1953 n.
- SREZNEVSKIJ, I. I.: Materialy dlja slovarja drevnerusskogo jazyka po pis'mennym pamjatnikam 1—3. S. Peterburg 1893—1903.
- SVĚŘÁK, F.: Nářečí na Břeclavsku a v dolním Pomoraví. Brno 1966.
- TÁBORSKÝ, F.: Rusava. Olomouc 1928.
- z VELESLAVÍNA, A. D.: Nomenclator quadrilinguis Bohemicolatinograecogermanicus. Prague 1598. Sylva quadrilinguis Vocabulorum et Phrasium bohemicae latinae graecae et germanicae linguae. Praegae 1598.
- WINTER, Z.: Dějiny kroje v zemích českých od počátku XV. století až po dobu bělohorské bitvy.

CZECH NAMES OF TROUSERS FROM THE POINT OF VIEW OF SEMANTIC MOTIVATION PRINCIPLES

The author comes to this conclusion: There are several types of semantic motivation among the Czech names of trousers. This fact can help the etymologist to analyse some—mostly dialectical—words that are not known or heard very often: *lutý, drle, pajtáše* etc. From the point of view of frequency it is possible to name these main types of semantic motivation:

- a) Names of trousers derived from names of cloth: *manšestráky, dytýjny, plátáky*.
- b) Terms closely connected with the part of our body that is covered with trousers: *nohavice, gatě, brčky, sedění, ksás* etc.
- c) Deverbatives: *řaslavice, praskačky, drle*.

The types of semantic motivation mentioned above can be found in the whole Czech clothing terminology. Having analysed about 550 terms of clothes, we came to this conclusion: type a) is represented by 15.8 %, about 5 % words belong to type b) and 12.4 % of Czech clothing terms are deverbatives.

